

<https://doi.org/10.15407/uhj2024.01.214>

УДК 355[(470+570):(477)]

Віталій АНДРЕЙКО

кандидат історичних наук, доцент, декан факультету історії та міжнародних відносин,
Ужгородський національний університет (Ужгород, Україна)

vitaliy.andreyko@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9797-831X>

Ігор ТОДОРОВ

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
Ужгородський національний університет (Ужгород, Україна)

ihor.todorov@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-0986-9485>

РЕАКЦІЯ СВІТУ НА РОСІЙСЬКУ АГРЕСІЮ

Рецензія на книгу: Віднянський Степан, Мартинов Андрій.

Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: монографія

Київ: Інститут історії України НАН України, 2023. 264 с.

Монографія д-ра іст. наук, проф., члена-кореспондента НАН України та завідувача відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України Степана Віднянського та д-ра іст. наук, проф., провідного наукового співробітника відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України Андрія Мартинова присвячена аналізу впливу російсько-української війни на міжнародні відносини. Праця актуальна, спирається на сучасні дослідження й залучає велику кількість різноманітних джерел.

Цитування: Андрейко В., Тодоров І. Реакція світу на російську агресію [Рец. на кн.: Віднянський Степан, Мартинов Андрій. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: монографія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2023. 264 с.]. *Український історичний журнал*. 2024. № 1 (574). С. 214—219. <https://doi.org/10.15407/uhj2024.01.214>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

С. Віднянський та А. Мартинов провели ґрунтовний огляд досліджень щодо війни як соціально-історичного явища. Автори здійснили якісну спробу комплексного огляду позицій різних країн щодо сучасної російсько-української війни, а також реакції міжнародних організацій, зокрема ООН, ОБСЄ та ін.

Дослідники розкрили ключові моменти конфлікту та звернули увагу на важливі зміни в геополітичному ландшафті останніх років. Науковці використовують поняття «постмодерності» для розгляду сучасних міжнародних відносин й акцентують увагу на традиційних ідеях геополітики та історичних наративах, що набувають особливої важливості в умовах глобалізації й ескалації російської агресії.

В монографії проведено глибокий аналіз поточної геополітичної ситуації у зв'язку з війною Росії проти України, зокрема подій, що відбуваються з лютого 2022 р. Автори розкривають основні мотиви дій агресора, такі, як прагнення відновити імперський статус і відмову визнавати українську націю й державність, зокрема європейську та євроатлантичну інтеграцію нашої країни. Світосприйняття РФ ґрунтується на тиранофільї, лібертофобії, антизахідництві, створюючи ідеологію рашизму.

В монографії проаналізовано події російсько-української війни з 2014 до 2023 рр., вплив її на геополітичні та глобальні процеси, приділено особливу увагу ролі України як держави, що сприяла консолідації й об'єднанню зусиль країн-членів ЄС, Північноатлантичного альянсу на міжнародній арені.

Автори розглядають наслідки антиросійських санкцій, наприклад, спад видобутку вуглеводнів та зростання цін на нафту марки «Brent», негативний вплив на доходи й витрати Росії, а також наслідки для авіаційної, автомобільної, металургійної, інших галузей РФ. Дослідники також відзначили зменшення обсягів світової торгівлі на 5 % через санкції та контрсанкції.

Складну динаміку відносин між країнами ЄС й іншими державами в контексті російсько-української війни проаналізовано достатньо докладно. Автори визначають наявність трьох груп країн у складі Європейського Союзу відповідно до їх реакції на поточні події. Перша («партія війни») складається з держав, які підтримують Україну та прагнуть її повної перемоги над Росією. Це Естонія, Литва, Латвія, Польща, Словаччина, Чехія. Друга («партія компромісу») пропонує переговори й компромісні рішення для завершення конфлікту. Це Австрія, Угорщина. Третя група («страуси») представлена найменш активними в підтримці України державами.

Велика увага приділяється ролі Великої Британії, яка виявляла однозначну підтримку України, навіть коли була членом ЄС. Автори переконливо доводять, що вона була однією з країн, які надавали нашій державі критично важливу військову допомогу для захисту від російської агресії. Крім того, аналізуються позиції Польщі, Чехії, Словаччини, Румунії, Литви, Латвії, Естонії, підкреслюючи вплив їхнього історичного досвіду взаємодії з російським імперіалізмом на формування цих позицій і ставлення до України.

Дослідники розглянули заяви угорських політиків стосовно відносин з Україною й Росією, і виявили, що впливовий мер Будапешта Г. Корачонь та прем'єр-міністр В. Орбан висловлювали протилежні погляди на цю тему. Відбулася зміна ідеології партії «Йоббік», яка раніше мала проросійський нахил. Геополітичні інтереси Будапешта вимагають підтримки Києва, і хоча Україна отримує певну допомогу від Угорщини, автори вказують на неоднозначність цієї підтримки та необхідність перегляду відносин між сусідніми державами.

Також було відзначено проросійські настрої в окремих країнах, таких, як Білорусь, Болгарія, Сербія, і вплив цих настроїв на міжнародну підтримку України. У цих державах існують різні думки щодо підтримки України та ставлення до Росії. Дослідники наголошують на важливості видання Міжнародним кримінальним судом ордеру на арешт В. Путіна за підозрою у воєнних злочинах проти українського народу в контексті оцінки дій Росії в конфлікті.

Велика увага в монографії приділяється інформаційно-пропагандистському аспекту війни, який використовує вразливість громадської думки у країнах-союзниках України. Ця частина показує важливість інформаційної боротьби в міждержавних конфліктах та її вплив на міжнародні відносини. Автори детально аналізують висловлювання закордонних політиків, експертів, науковців, які свідчать про складність реакції на російсько-українську війну. Також відзначено офіційні відгуки та коментарі української влади, громадськості, партнерів і союзників Києва на ці висловлювання.

Автори закликають боротися з російською пропагандою й дезінформацією та наголошують на важливості встановлення правди щодо російсько-української війни, її історичного контексту. Вони послідовно розкривають методи російської пропаганди та її вплив на інформаційний простір. Велика увага приділяється важливості історичних наративів і правдивого відображення подій минулого. Підкреслюється актуальність визначення суті та особливостей російської інформаційної війни щодо Заходу та України. Дослідники закликають європейських інтелектуалів та всіх, хто цікавиться долею нашої країни й майбутнім Європи, докласти зусиль до поширення правдивої інформації про російсько-українську війну.

Автори монографії відзначають ключову роль США у підтримці України, аналізують візит президента Дж. Байдена до Києва та перспективи подальшої, в тому числі фінансової, підтримки України. Важливими є рішення Сполучених Штатів щодо запровадження нових санкцій проти Росії.

В монографії розглянуто широкий спектр заходів, які для підтримки України вживає Канада, включаючи фінансову та військову допомогу, санкції проти

Росії. Вказано на роль української діаспори у цій країні та згадано канадський позов до суду щодо газопроводу «Північний потік-1».

Окрему увагу приділено позиції Японії, яка ще 2014 р. висловила підтримку Україні в контексті російсько-української війни. Науковці наголошують на конституційних обмеженнях цієї держави щодо її зовнішньої військової активності та наводять конкретні приклади дипломатичних дій Токіо (висловлення протесту проти російських військових навчань і гуманітарна допомога Україні). Відзначається зростання ролі Японії у співпраці з Великою Британією та США у впровадженні додаткових санкцій проти Росії в технологічному секторі. Наголошується, що Японія вирішила подвоїти свої військові витрати, що свідчить про зростання геополітичної активності країни та її прагнення гарантувати власну безпеку й підтримку союзників.

Автори зробили огляд суспільної думки в Молдові, Туреччині щодо російсько-української війни, а також торкнулися підтримки України Ізраїлем, причому особливу увагу було приділено визнанню зовнішньополітичним відомством цієї країни воєнних злочинів РФ.

У монографії проаналізовано позиції Китаю й Індії. Підкреслюються стратегічні суперечності між цими азіатськими державами та відмінні підходи до війни РФ проти України. Зокрема Китай використовує її як інструмент тиску на США й одночасно отримує від Росії стратегічні ресурси. Автори підкреслюють, що Пекін не засудив пряму російську агресію, але певний час не демонстрував активної підтримки Росії, натомість остання збільшила свою економічну залежність від Китаю, в тому числі через переведення валютних резервів РФ на китайські юані. Це свідчить про важливість Китаю для Росії в умовах санкцій. Аналізується мотивація КНР у підтримці Росії та наголошується на важливості історичного контексту відносин між цими двома країнами, включаючи колишні нерівноправні договори й територіальні втрати Китаю на користь Російської імперії.

«Нейтральна позиція» Індії в контексті російсько-української війни та намагання збалансувати свої інтереси в регіоні, на думку авторів монографії, обумовлена історичним контекстом, а саме впливом процесів розпаду СРСР та Британської імперії — це допомагає зрозуміти сентименти в Індії стосовно російських імперських наративів. Формально південноазіатська країна дотримується «нейтралітету», але фактично схиляється в бік Росії.

Дослідники відзначають значущу зміну політики Ірану, який став прямим союзником Росії і стратегічним партнером Китаю, та вказують на вплив, що його справляє на хід війни, постачання Тегераном державі-агресорці безпілотників. Торкаються також позиції латиноамериканських країн стосовно російсько-української війни й підкреслюють трансформації ставлення в регіоні до російської агресії. Детально проаналізовано вплив Росії на Африку в контексті поточних подій, зазначено роль Південно-Африканської Республіки як фактичного союзника РФ. Автори зауважують, що ордер на арешт В. Путіна, виданий Міжнародним кримінальним судом, вплинув на позицію ПАР щодо можливості візиту його на саміт БРІКС, що підкреслює важливість міжнародного право-

суддя для міжнародних відносин і можливу дипломатичну ізоляцію Росії. Вказано, що ключовим фактором, який впливає на позицію африканських країн, є загроза голоду через переривання постачання продовольства, зокрема зерна.

Результати голосувань в ООН демонструють, що багато країн залишилися нейтральними, деякі прямо підтримують Росію, а певна частина регулярно уникають участі в голосуваннях щодо резолюцій, спрямованих на захист суверенітету України та засудження російської агресії. Це відображає складну природу міжнародних відносин у контексті російсько-українського конфлікту, що робить їх ще більш складними й непередбачуваними.

Автори ретельно проаналізували роль Організації Північноатлантичного договору у протистоянні Росії, підтримці демократичних цінностей, захисті євроатлантичної безпеки та наголосили на важливості консолідації зусиль для боротьби з російською агресією. В монографії розглядаються різні варіанти розвитку подій, включаючи можливий обмін територіальних поступок України на швидкий вступ у НАТО. Дослідники впевнені, що слід запросити нашу країну до альянсу та прийняти її у прискореному форматі, адже тільки повноцінне членство в Організації Північноатлантичного договору гарантуватиме незалежність, захистить від російських зазіхань.

У монографії аналізується історія ОБСЄ, ключові події та рішення, ухвалені організацією впродовж багатьох років — це дозволяє краще зрозуміти причини її неефективності. Крім того, наведений цікавий огляд взаємодії України з різними регіональними та субрегіональними міжнародними організаціями, такими, як Організація Чорноморського економічного співробітництва та Центральноевропейська ініціатива. Проаналізовано дії України, Росії, інших країн-членів цих організацій, а також підкреслено важливість нашої держави у Чорноморському регіоні та у Центральній Європі.

У висновках до монографії автори наводять свої логічні та обґрунтовані рекомендації, втім є сумніви щодо можливості їх реалізації. Це стосується, наприклад, відсутності бодай теоретичної можливості переконати РФ відмовитися від агресивної політики, а також певного браку політичної волі з боку деяких західних партнерів.

Російська агресія проти України стала найсерйознішим фактором дестабілізації «європейського проекту» за останнє десятиріччя, однак більшість європейських політичних та інтелектуальних еліт повною мірою цього ще не бачать. Ці еліти ще не пройшли іспит на дотримання проголошених демократичних ліберальних цінностей, особливо щодо країн Східної Європи. Росія натомість розглядає цей конфлікт крізь призму «російського світу», вкладаючи в нього есхатологічний підтекст. Для Росії це війна не за Донбас чи Україну, це війна за майбутнє.

Водночас варто зазначити певні пропозиції до авторів монографії. Наприклад, можливо, не слід було включати Японію в розділ 8, оскільки вона підтримує Україну. Також варто було б приділити більше уваги роботі українських дипломатичних представництв у різних країнах і розглянути, як вони тримають свій фронт під час російсько-української війни.

Монографія С. Віднянського та А. Мартинова, безперечно, заслуговує на високу оцінку й поважне місце серед досліджень у галузі міжнародних відносин і національної безпеки. Україна стала форпостом західної цивілізації й перемога над російським загарбником можлива лише за умови консолідації вільного світу, включаючи Україну. Монографія співробітників Інституту історії України НАН України актуальна та важлива для наукового дискурсу, містить аналіз ключових аспектів міжнародної реакції на російську агресію проти нашої країни та підкреслює важливість дипломатичних зусиль для досягнення миру і зміцнення світової безпеки.

Надійшла / Received 18.11.2023

Vitalii ANDREIKO

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Docent,
Dean of the Faculty of History and International Relations,
Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)

vitaliy.andreyko@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9797-831X>

Ihor TODOROV

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
Professor at the Department of International Studies and Public Communications,
Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)

ihor.todorov@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-0986-9485>

THE INTERNATIONAL RESPONSE
ON RUSSIAN AGGRESSION

Book Review: Vidnianskyi Stepan, Martynov Andrii. The Russo-Ukrainian War and the International Community: A Monograph

Kyiv: Institute of the History of Ukraine of the NAS of Ukraine, 2023. 264 p.